

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DİNDARLIK (AĞRI ÖRNEĞİ)

Religiousness In University Students (Example of Ağrı)

Muhammed KIZILGEÇİT

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı,
Erzurum, Türkiye.

Prof., Atatürk University, Faculty of Theology, Department of Religious Psychology, Erzurum, Turkey.
mkizilgecit@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8914-5681.

Fahri GÜZEL

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı,
Ağrı, Türkiye.

*Asst. Prof., Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Religious Psychology,
Ağrı, Turkey.*

fguzel@agri.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9550-8485.

Muhammed Berat GECİT

Psikolog, Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM), Ağrı, Türkiye.
Psychologist, Green Crescent Counseling Center (YEDAM), Ağrı, Turkey.
beraatgecit@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8961-0419.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15 Ağustos / August 2023

Kabul Tarihi / Accepted: 08 Kasım / November 2023

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2023

Cilt / Volume: 24 Sayfa / Pages: 117-144

Atrf / Citation: Kızılgeçit, Muhammed – Güzel, Fahri – Gecit, Muhammed Berat. "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık (Ağrı Örneği) [Religiousness In University Students (Example Of Ağrı)]". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]-Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER]* 24 (Aralık / December 2023): 117-144

<https://doi.org/10.51553/bozifder.1343602>

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Muhammed KIZILGEÇİT, Fahri GÜZEL, Muhammed Berat GECİT**).

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DINDARLIK (AĞRI ÖRNEĞİ)*

Öz

Yapılan araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin sosyodemografik değişkenlere göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını Ağrı ili örneğinde incelemektir. Araştırmanın evrenini Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi öğrencileri; örneklemini ise 2022-2023 eğitim öğretim yılında altı farklı fakültede öğrenim gören 64'er kişi ve %50'si erkek %50'si kadın olmak üzere toplam 384 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Tüm öğrencilere, sosyodemografik değişkenlerin yer aldığı kişisel bilgi formu ile birlikte Dindarlık Ölçeği uygulanmıştır. Yapılan T-testi ve ANOVA testi sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ortalamalarının yüksek seviyede olduğu; medeni durum ve cinsiyete göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı, doğum yeri, ailenin gelir durumu ve öğrenim görülen fakülterele göre ise dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Dindarlık düzeyleri ortalamaları incelendiğinde; kadınların az bir farkla erkeklerden, evlilerin bekarlardan, doğum yeri köy olanların doğum yeri il olanlardan, ailenin gelir durumu 2500-5500 arasında olan öğrencilerin ailenin gelir durumu 5500-10000 arasında olan öğrencilerden daha fazla dindarlık ortalamalarına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma ile literatüre katkıda bulunmanın yanında, alanda çalışan uzmanların üniversite öğrencileriyle kuracağı iletişimde mevcut dini durumu daha doğru belirlemesi amaçlanmıştır. Ayrıca öğrencinin dindarlık düzeyine göre daha sağlıklı iletişim kurarak değişim yönünde adım atıp motivasyon düzeyini desteklemek adına dindarlık ile değişim döngüsü kavramları harmanlanarak motivasyonel görüşme tekniklerini içeren yapılabilecek yeni çalışmalara ön ayak olabileceği ve katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık Düzeyi, Üniversite Öğrencileri, Dindarlık Boyutları, Sosyodemografik Değişkenler, Ağrı.

Abstract

The aim of the research is to examine whether there is a significant difference between the religiosity levels of university students according to socio-demographic variables in the example of Ağrı. The population of the research consists of the students of Ağrı İbrahim Çeçen University; The research consists of 64 students in six different faculties and a total of 384 university students, 50% male and 50% female, who were studying in 2022-2023. The Religiosity Scale was applied to all students and along with a personal information form including socio-demographic variables. According to the T-test and ANOVA test, university students have a high level of religiosity; It has been determined that there is no difference between the existence of religiosity according to marital status and gender, but there is a difference between the existence of religiosity according to the place of birth, income status of the family and there is a significant difference between the levels of religiosity according to the faculties studied. When the averages of religiosity levels are examined; it has been determined that women have a slightly higher average of religiosity than men, married people are higher than single, those whose place of birth is in a village are higher than those whose place of birth is a province, and students whose family income is between 2500-5500 have a higher average of religiosity than students whose family income is between 5500-10000. In

* Makalenin nicel verileri "ISMANA 7th International Symposium on Mount Ararat and Noah's Ark" sempozyumunda, "Religiosity in University Students (Example of Ağrı)" başlığı altında sunulmuştur.

addition to contributing to the literature with this study, it is aimed to determine the current religious situation more accurately in the communication of experts, working in this field, with university students. Moreover, by communicating healthier according to the student's level of religiousness, and so taking steps towards change, it may be a forefoot to new studies that can be done with motivational interview techniques by blending the concepts of religiousness and change cycle to support the level of motivation and promote the level of motivation It is thought to provide.

Keywords: Psychology of Religion, Level of Religiosity, University Students, Dimensions of Religiosity, Sociodemographic Variables, Ağrı.

Giriş

İnsan, biyopsikososyal ve manevi bir varlıktır. İnsanların birçok açıdan sağlıklı olabilmesi için bu faktörlerin dengeli bir şekilde uyum içinde olması gerekmektedir (Bahçekapılı, 2016). Bu faktörlerden farklı birçok tanımı olan maneviyatın ve dinin ruh sağlığı üzerinde etkili olduğuna dair literatürde birçok çalışma bulunmaktadır (Horozcu, 2010; Cohen - Koenig, 2016; Yücer - Erol, 2019). Bu anlamda dinin insan üzerindeki etki düzeyini gözlemek adına bireyin; dinin inanç, davranış ve değerlerini benimseme düzeyinin yüksekliğine ise dindarlık denilebilir. Dindarlık kavramı birçok kişi tarafından farklı biçimlerde tanımlandığı için dindarlık ve din terimlerinin ne şekilde tanımlanacağı konusunda tam bir ortak görüş mevcut değildir (Kızılgeçit vd., 2015). Nitekim Kızılgeçit dindarlığı, “dinin insan hayatına nüfuz derecesi” olarak tanımlamıştır (Kızılgeçit, 2011, 86). Dindarlık, bir kişinin belli bir dini geleneğe bağlı olarak sergilediği gözlemlenebilir davranışlarıdır (Yapıcı, 2013). Bir başka tanıma göre ise dindarlık, dini ilkelerin bireysel ve toplumsal yaşantıya aktarılmasıdır (Gencer - Cengil, 2020). Birey, inandığı dinin pratiklerini ve değerlerini benimsediği ölçüde dindar olarak tanımlanabilmektedir.

Mevcut dindarlık düzeyinin, bireyi birçok boyutta etkileyeceği düşünüldüğünden literatürde dindarlık ile farklı değişkenler arasındaki ilişki konularında pek çok çalışma bulunmaktadır. Din psikolojisi alanındaki çalışmalar incelendiğinde dindarlık ile stres, kaygı, depresyon, umutsuzluk, yalnızlık, intihar, obsesif kompulsif bozukluk, şizofreni, bağımlılık, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş gibi birçok değişken arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar yapılmıştır (Koç

vd., 2023). Aynı zamanda dindarlığın; ruh sağlığını etkileyen önemli bir faktör olduğu da düşünüldüğünden bu konulara yoğunlaşmakla beraber tevekkül, tefekkür, sabır, dua, şükür gibi dini pratiklerin zor durumlar karşısındaki etkisi de incelenmiştir (Gencer - Cengil, 2022). Dindar birey, psikolojik iyi oluşunu etkileyen bu dini pratikleri hayatına tatbik edip uygulaması sonucu zor durumlarla daha sağlıklı bir şekilde başa çıkabilmektedir (Karlı, 2019). Diğer bir ifadeyle dindar birey, yaşadığı olumsuz yaşantıları zihninde dini süzgecinden geçirerek anlamlandırması bireyin ruh sağlığına olumlu katkı sağlayabilmektedir. Bu anlamlandırma süreci gözlemlendiğinde üniversite öğrencilerinin olumlu ve olumsuz dini başa çıkma metotlarını kullanması, maneviyat temelini, dindarlık seviyesini, hedeflerini, yaşam doyumunu, yaşam amacını ve hayatın anlamını belirleme noktasında problemler yaşadığı görülmektedir (Aydiner, 2011; Uysal vd., 2017; Karlı, 2020).

Yapılan birçok çalışmada dindarlığın bireyin psikolojik iyi oluşuna, hayat memnuniyetine ve ruh sağlığına olumlu yönde etki ettiği (Şengül, 2007; Horozcu, 2010; Ayten, 2013; Gürsu, 2015; Atak - Ataman, 2022), bazı kaynaklarda ise olumsuz yönde etki ettiği gözlemlenmiştir (Ellis, 1960; Freud, 2012). Dindarlığın olumsuz etkisi konusunda olumlu dini başa çıkma yöntemleri yerine olumsuz dini başa çıkma yöntemlerinin daha çok kullanılmasının olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir (Ayten - Sağır, 2015).

Ayrıca ruh sağlığı ve dindarlık arasındaki olumsuz ilişkinin nedenleri incelendiğinde bilişsel katılık modeli, sıkı ahlaki kurallar, her kişinin kaderine müdahale eden Tanrı inancı, sosyal baskı, sosyal dışlanma, Allah'ın cezasına maruz kalma, günahkarlık ve azap gibi negatif duygular içeren teorilere rastlanılmıştır (Apaydın, 2010). Ek olarak dindarlık kavramıyla sadece bir dinin değil, farklı dinlere ait çalışmaların da yapılmasından kaynaklı olumlu veya olumsuz etkinin incelendiği çalışmalarda farklı sonuçlar da ortaya çıkabilmektedir. Hristiyan nüfusun yoğun olduğu ülkelerde bu alanda daha fazla çalışmaların yapılmasının da bu durumun nedenlerinden biri olabileceği düşünülmektedir.

Dindarlığın olumlu etkileri konusunda ise Türkiye'de yapılan birçok

çalışmada dindarlık ile depresyon, kaygı, stres, özsaygı gibi ruh sağlığı konularını içeren değişkenler arasında olumlu yönde etkileşimin var olduğu gözlemlenmiştir (Yapıcı - Kayıklık, 2005; Yapıcı, 2013; Altun, 2015; Gencer - Cengil, 2022). Ruh sağlığı ve dindarlık arasındaki olumlu ilişkinin nedenleri incelendiğinde birçok teoriye rastlanılmaktadır. Bu teoriler davranış düzenleme teorisi, olumlu duygular teorisi, Tanrısal eylem düşüncesi teorisi, bilişsel yönelim teorisi, alternatif değerler teorisi ve sosyal destek teorisi olarak sınıflandırılabilir (Apaydın, 2010). Davranış düzenleme teorisine göre din; bireyi alkol, kumar ve madde bağımlılıklarından uzak tutup oruç, namaz, hac, tevekkül, dua, sabır, şükür ve tövbe gibi dini pratiklerin uygulanması yönünde adım atmasını sağlamaktadır. İslami literatürde “Emr-i bi’l-maruf nehy-i ani’l-münker” olarak geçen, iyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler için kullanılan dini, ahlaki ve hukuki bir tabir olan bu kavramla da davranış düzenleme teorisi açıklanabilmektedir.

Olumlu duygular teorisi bağlanma teorisine benzemektedir. İnanan dindar insanda yaratıcısına dair sevgi ve saygı oluşmaktadır. Oluşan bu duygular sonrasında kişi, gözetildiğini ve korunduğunu düşünmektedir. İslami literatüre bakıldığında ihsan kavramı olumlu duygular teorisine örnek olarak verilebilir. İhsan sözcüğü Buhârî’nin naklettiği bir hadis-i şerifte “Allah’a O’nu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen O’nu görmüyorsan da O seni mutlaka görüyor” olarak tanımlanmıştır (Buhârî, “Îmân”, 37). Tanrısal eylem düşüncesi teorisinde kişi yaşadığı sorunlar karşısında Tanrı’nın her şeye gücünün yettiğini, dualar ve bazı dini pratikler sonucu güvenle kaderinin olumlu anlamda değişebileceğini düşünebilir. Bilişsel yönelim teorisine göre din, bireyin anlamlandırma sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Yaşadığı problemlere ve hayatın anlamı gibi konularda tutarlı cevaplar vermektedir. Tefekkür kavramıyla da birey sağlıklı bir sorgulama ve anlamlandırma sürecine girmiş olur. Alternatif değerler teorisinde bazı değerler kişiyi olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin sürekli başarılı olmak isteyen birey başarılı olamadığında depresif belirtiler gösterirken bu süreci sabır, şükür ve tevekkül gibi dini pratiklerle olumlu şekilde anlamlandırabilir. Sosyal destek teorisinde ise kişi güven bağı kurduğu birbirini destekleyen bir oluşum veya çevre edinebilir. Bu çevre sayesinde hem yalnız

olmadığını hem de zor zamanlarda yanında olan ve benzer dini başa çıkma yöntemlerini uygulayan kişilerin varlığı bireyi olumlu manada güçlendirmektedir. Ruh sağlığı ve dindarlık arasındaki olumlu ilişkinin nedenlerinin açıklandığı tüm bu teorilere göre dindarlık, kişinin anlamlandırma sürecine olumlu katkı sağlamaktadır.

Örneğimizizin yer aldığı Doğu Karadeniz’de dindarlık üzerine yapılan meta-analitik bir çalışmaya göre bölgedeki kişilerin kurumsal din ile olan ilişkisinin kuvvetli bir biçimde devam ettiği, bölge sakinlerinin 2002 ve 2015 yılları arasında ibadetlerle ilgili daha da dindarlaştıkları belirtilmiştir (Kızılgeçit, 2016).

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan dindarlık hakkında yapılan bazı araştırmalar incelendiğinde dindarlık eğilimi ile varoluşsal bir kaygı olarak anlam duygusu arasındaki ilişki (Kıraç, 2013), dinin; bireyin hayatında olumlu durumların yaşanacağına dair inanç (iyimserlik) düzeyine etkisi (Öztürk, 2017), psikolojik iyi oluş ile dindarlık arasındaki ilişki (Pür, 2022) gibi birçok konuda farklı değişkenlere ait çalışmaların yapıldığı gözlemlenmiştir. Yapılan bu çalışmalarda da görüleceği üzere üniversite öğrencilerinde dindarlık ile farklı birçok değişken arasındaki ilişki ve etki incelenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin sosyodemografik verileri ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki üzerine yapılan bazı çalışmalara göre ise cinsiyetin dindarlığın ibadet alt boyutunda anlamlı bir farklılığa yol açtığı (Az - Acar, 2020), annesi ilkökul mezunu olan ve köyde yaşayan öğrencilerin dindarlık değerine atfettikleri önemin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu (Özcan - Erol, 2017), okul fakülte/yüksekokul/meslek yüksekokulu, daha çok yaşanan yer, anne ve baba eğitim durumu değişkenleri arasında dindarlık eğilim puanları açısından anlamlı bir ilişki olduğu (Altun, 2015), öğrenim görülen fakülte bölümü ile dindarlık arasında anlamlı bir farklılığa ulaşıldığı ve ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere göre daha dindar olduğu (Dağcı, 2020), kadınların dindarlık düzeylerinin erkeklerinkinden daha fazla olduğu (Karlı, 2020) gibi birçok araştırma sonucuna ulaşılmıştır.

Konuyla benzerlik gösteren araştırmalar incelendiğinde sosyodemografik veriler ile dindarlık arasındaki ilişki hakkında farklı birçok sonuca ulaşılmıştır. Bunun sebebinin dindarlığı ölçmede kullanılan öl-

çek, bireylerin dindarlık düzeyleri, dindarlığın tanımlanan farklı alt boyutları, hazır bulunuşluk, sosyodemografik verilerin farklılığı, araştırma yapılan evren ve örneklem gibi birçok faktörün sonucu farklı etkileyebileceği düşünülmektedir.

Yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde dindarlık ile sosyodemografik verilerin ve Ağrı ilinde dindarlığın beraber ölçüldüğü bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Araştırmanın Ağrı'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin öğrenilmesine ve bu bilginin alanda çalışan ruh sağlığı görevlileri ve diyanet personellerine ön bilgi sağlayacağı düşünülmektedir. Edinilen bilginin literatüre sağlayacağı katkı dışında alanda çalışan uzmanların üniversite öğrencileriyle kuracağı iletişimde mevcut dini durumu daha doğru gözlemlemesi, öğrencinin dindarlık düzeyine göre adım atıp bağ kurması ve motivasyonel görüşme teknikleri ile daha sağlıklı iletişim kurabileceği düşünülmektedir.

Bu betimsel tarama çalışmasının amacı üniversite öğrencilerinin sosyodemografik verilerine göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını Ağrı ili örneğinde incelemektir. Bu kapsamda araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır.

Üniversite öğrencilerinin dindarlık ortalamaları ne düzeydedir?

Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma var mıdır?

Üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma var mıdır?

Üniversite öğrencilerinin doğum yerine göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma var mıdır?

Üniversite öğrencilerinin ailenin gelir durumuna göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma var mıdır?

Üniversite öğrencilerinin okuduğu fakülteye göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma var mıdır?

Bu sorularla irtibatlı olarak araştırmanın hipotezleri şu şekildedir:

H1: Üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri yüksektir.

H2: Dindarlık düzeyleri açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yoktur.

H3: Dindarlık düzeyleri açısından medeni duruma göre anlamlı bir farklılık vardır.

H4: Dindarlık düzeyleri açısından doğum yerine göre anlamlı bir farklılık yoktur.

H5: Dindarlık düzeyleri açısından ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık yoktur.

H6: Dindarlık düzeyleri açısından okunulan fakülteye göre anlamlı bir farklılık vardır.

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi dışında öğrenim gören üniversite öğrencileri çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Ayrıca üniversite öğrencilerini incelerken aile ve toplum dışında dindarlık seviyesinin yükselmesine etki eden dini cemaat ve kuruluşlarda yetişme durumu ele alınmamıştır. Bunun sebebi üniversite öğrencileri üzerindeki dindarlık etkisini toplumsal düzeyde ele alma gayretimizdir. Dolayısıyla cemaat ve kuruluşların durumu genelin dışında özel bir durum arz etmekte ve bunun da kendi alanı açısından değerlendirilmesi gerekmektedir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin sosyodemografik verilerine göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı belirlenmek istendiğinden çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma modeline göre gerçekleştirilmiştir.

1.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) yok.gov.tr sitesindeki verilere göre Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde toplam 13.470 öğrenci bulunmaktadır. Birçok istatistiksel hesaplamaların bulunduğu <https://www.surveysystem.com/sscalc.htm> sitesinde yapılan gerekli örneklem büyüklüğü testi sonucunda 13.470 kişilik bir evren için en az 374 kişilik örneklem gerekmektedir. Dolayısıyla araştırmanın örnekleme, altı farklı fakültede öğrenim gören 64'er kişi ve %50'si erkek %50'si kadın olmak üzere toplam 384 üniversite öğrencisinden oluşması nedeniyle araştırma, tabakalı örnekleme ilkelerine göre yapılmıştır.

1.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve Uysal tarafından geliştirilen “İslami Dindarlık Ölçeği” kullanılmıştır (Uysal, 1998). “İslami Dindarlık Ölçeği” üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyleri belirlenmek istenildiği için kullanılmıştır. İslami dindarlık ölçeği inanç, ibadet, sosyal, etki ve bilgi olmak üzere 5 boyutlu olup toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formunda ise cinsiyet, ailenin gelir durumu, medeni durum, doğum yeri ve okunulan fakülte bağımsız değişkenlerini içeren; araştırma problemi ile ilişkili olduğu düşünülen sorular yöneltilmiştir.

1.4. Verilerin Analizi

Veri toplama süreci başlamadan önce 21.11.2022 tarihli ve E-48553601-000-2200383275 sayılı belge ile Atatürk Üniversitesi etik onayı izni alınmıştır. Veriler; kullanılan ölçek ve kişisel bilgi formu ile birlikte internette Google form aracılığı ve basılı halde dağıtılarak araştırmacı tarafından toplanmıştır. Elde edilen veriler önce Microsoft Excel dosyası olarak kaydedilmiş olup çalışmaya uygun şekilde kodlandıktan sonra SPSS 27 İstatistik Analiz Programına aktarılmış ve ilgili analizler yapılmıştır. Ölçeğin cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0,937 olup likert tipli 4'lü derecelidir. İnançla ilgili ölçeklerde bazı sorulara yığılma olabilmektedir. Bu durum normallik analizine etki edebilmektedir. Dolayısıyla yaklaşık 250-300 kişinin üzerinde olan örneklerde normallik analizine bakılmaksızın parametrik testleri kullanmak daha uygun görülmektedir (Norman - Streiner, 2008; Ayten, 2022).

2. Bulgular

2.1. Katılımcıların Dindarlığın Boyutlarına Dair İstatistikleri

Aşağıdaki tabloda üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin; ibadet, inanç, sosyal, etki ve bilgi boyutlarına ilişkin veriler sunulmuştur.

	Ort. (M)	Standart Sapma (SD)	Ranj	Min.	Max.	Skew.	Kurt.
Dindarlık (Genel)	3,17	0,516	2,9	1,1	4	-1,512	2,63
İnanç (Dindarlık)	3,7642	0,64126	3	1	4	-3,044	8,435
İbadet (Dindarlık)	2,7559	0,66828	3	1	4	-0,47	0,005
Sosyal (Dindarlık)	2,7977	0,65606	3	1	4	-0,011	-0,376
Etki (Dindarlık)	3,0322	0,56531	2,75	1,25	4	-0,8	0,616
Bilgi (Dindarlık)	2,7969	0,74815	3	1	4	-0,192	-0,82

Tablo 1: Katılımcıların Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikleri

Tablo-1’de yer alan betimsel analize yönelik istatistiki değerlere bakıldığında katılımcıların genel dindarlık ve alt boyutlarına ilişkin puanlarının, ortalamanın üzerinde yüksek sayılabilecek bir seviyede olduğu göze çarpmaktadır. Buna göre örneklemin, 1-4 arasında puanlanan ölçekten aldıkları dindarlık ortalamaları sırasıyla dindarlık genel için $M=3,17$ ($SD=,516$); inanç alt boyutu için $M=3,7642$ ($SD=,64126$); ibadet alt boyutu için $M=2,7559$ ($SD=,66828$); sosyal alt boyutu için $M=2,7977$ ($SD=,65606$); etki alt boyutu için $M=3,0322$ ($SD=,56531$); bilgi alt boyutu için $M=2,7969$ ($SD=,74815$)’tür. Bu bulgular ışığında örneklemin dindarlık düzeylerinin yüksek sayılabilecek bir düzeyde olduğu belirtilebilir.

2.2. Katılımcıların Ait Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Aşağıdaki tabloda üniversite öğrencilerinin cinsiyet, medeni durum, doğum yeri, ailenin gelir durumu ve öğrenim görülen fakülte değişkenlerine ilişkin demografik değişkenlerine ait veriler sunulmuştur.

	Değişken Grubu	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	192	50
	Erkek	192	50
	Toplam	384	100
Medeni Durum	Bekar	349	90,9
	Evli	35	9,1
	Toplam	384	100
Doğum Yeri	Köy	81	21,1
	İlçe	140	36,5
	İl	163	42,4
	Toplam	384	100
Ailenin Gelir Durumu (TL)	2500 altı	63	16,4
	2500-5500	125	32,6
	5500-10000	113	29,4
	10000-20000	71	18,5
	20000 üzeri	12	3,1
	Toplam	384	100
Okunulan Fakülte	İslami İlimler	64	16,7
	Eczacılık	64	16,7
	Spor Bilimleri	64	16,7
	Fen Edebiyat	64	16,7
	Eğitim	64	16,7
	Sağlık Bilimleri	64	16,7
	Toplam	384	100

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

Yukarıda ki tabloda yer alan bulgulara bakıldığında araştırmaya katılan 384 katılımcının yarısının kadın (%50), yüksek oranda çoğunluğun

bekar (%90,9); doğum yerinin en çok il (%42,4); ailenin gelir durumunun çoğunlukla 2550 ile 10000 civarında olduğu (%62); altı fakültedeki öğrencilerin eşit şekilde 64 kişiden oluştuğu anlaşılmaktadır.

2.3. Cinsiyete Göre Dindarlık ve Alt Boyutları

Dindarlık düzeyleri ortalama puanlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları tablo-3'te sunulmuştur.

Faktörler	Cinsiyet	N	M	SD	T	P
Dindarlık (Genel)	Erkek	192	3,150	,5766	-,754	,451
	Kadın	192	3,190	,4479		
İnanç Boyutu	Erkek	192	3,7130	,74334	-1,568	,118
	Kadın	192	3,8154	,51649		
İbadet Boyutu	Erkek	192	2,7669	,70156	,324	,746
	Kadın	192	2,7448	,63491		
Sosyal Boyutu	Erkek	192	2,7830	,70054	-,440	,660
	Kadın	192	2,8125	,60981		
Etki Boyutu	Erkek	192	3,0286	,61303	-,124	,901
	Kadın	192	3,0358	,51477		
Bilgi Boyutu	Erkek	192	2,7986	,76268	,045	,964
	Kadın	192	2,7951	,73533		

Tablo 3: Cinsiyete Göre Dindarlık ve Alt Boyutları

Yapılan iki bağımsız örneklem testi sonucunda yukarıdaki tabloda verilen bulgulara bakıldığında, dindarlığın inanç, ibadet, sosyal, etki, bilgi alt boyutları ve dindarlık (genel) boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olmadığı gözlemlenmiştir ($p>0,05$). Ortalama puanlarına bakıldığında ise kadınların ($M=3,19$) erkeklere ($M=3,15$) kıyasla dindarlık genelinde daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca erkeklerin kadınlara kıyasla bilgi ve ibadet alt boyutunda; kadınların erkeklere kıyasla ise inanç, sosyal ve etki alt boyutunda daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görülmüştür.

2.4. Medeni Duruma Göre Dindarlık ve Alt Boyutları

Dindarlık düzeyi ortalama puanlarında, medeni duruma göre anlamlı farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analiz sonuçları tablo-4'te sunulmuştur.

Faktörler	Cinsiyet	N	M	SD	T	P
Dindarlık (Genel)	Bekar	349	3,155	,5275	-1,743	,082*
	Evli	35	3,314	,3569		
İnanç Boyutu	Bekar	349	3,7526	,65255	-1,366	,179*
	Evli	35	3,8794	,50873		
İbadet Boyutu	Bekar	349	2,7400	,67719	-1,473	,141*
	Evli	35	2,9143	,55553		
Sosyal Boyutu	Bekar	349	2,7937	,66000	-,381	,703*
	Evli	35	2,8381	,62294		
Etki Boyutu	Bekar	349	3,0193	,57749	-1,864	,068*
	Evli	35	3,1607	,40964		
Bilgi Boyutu	Bekar	349	2,7622	,73833	-2,897	,004**
	Evli	35	3,1429	,76818		

Tablo 4: Medeni Duruma Göre Dindarlık ve Alt Boyutları

Yapılan iki bağımsız örneklem testi sonucunda yukarıda verilen bulgulara bakıldığında dindarlığın inanç, ibadet, sosyal, etki alt boyutları ve dindarlık (genel) boyutu ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ($p>0,05$)* ancak bilgi alt boyutu ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir ($p<0,05$).** Ortalama puanlarına bakıldığında ise evlilerin ($M=3,314$) bekarlara ($M=3,155$) kıyasla dindarlık genelinde daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca evliler, bekarlara kıyasla dindarlığın tüm alt boyutlarında daha yüksek ortalamalar almışlardır.

2.5. Doğum Yerine Göre Dindarlık Ortalamaları Karşılaştırılması

Dindarlık düzeyi ortalama puanlarında, doğum yerine göre anlamlı farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek faktörlü ANOVA testi analiz sonuçları tablo-5'te sunulmuştur.

Faktör	Bölüm	N	M	SD	F	p	Farklar (Games- Howell)
Dindarlık	a. Köy	81	3,306	,4166	3,752	,024	c-a
	b. İlçe	140	3,148	,5123			
	c. İl	163	3,121	,5536			
Toplam		384	3,170	,5160			

Tablo 5: Doğum Yerine Göre Dindarlık Ortalamaları Karşılaştırılması (One-Way ANOVA, Gabriel)

Tablo 5'te yer alan bulgulara göre, üniversite öğrencilerinin doğum yerlerine göre dindarlık ortalamaları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p=,024$). Söz konusu anlamlılığın hangi yerler arasında gerçekleştiğini belirlemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) analizlerine başvurulmuştur. Çoklu karşılaştırmada varyansların homojen olması nedeniyle gabriel testi uygulanmıştır. Gabriel testi ile elde edilen sonuçlar Tablo 5'te farklar sütununda gösterilmiştir. Buna göre doğum yeri il (c) olan öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile doğum yeri köy (a) olan öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma söz konusudur. Grupların ortalamaları (M) göz önüne alındığında, "Doğum yeri il olan öğrencilerinin dindarlık ortalamaları doğum yeri köy olan öğrencilerinin dindarlık ortalamalarından daha düşüktür" denilebilir.

2.6. Ailenin Gelir Durumuna Göre Dindarlık Ortalamaları Karşılaştırılması

Dindarlık düzeyi ortalama puanlarında, doğum yerine göre anlamlı farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek faktörlü ANOVA testi analiz sonuçları tablo-6'da sunulmuştur.

Faktör	Bölüm	N	M	SD	F	p	Farklar (Games- Howell)
Dindarlık	a. 2500 altı	63	3,149	,5261	2,790	,026	<u>c-b</u>
	b. 2500- 5500	125	3,272	,4864			
	c. 5500- 10000	113	3,057	,5165			
	d. 10000- 20000	71	3,168	,5150			
	e. 20000 üzeri	12	3,278	,6117			
	Toplam	384	3,170	,5160			

Tablo 6: Ailenin Gelir Durumuna Göre Dindarlık Ortalamaları Karşılaştırılması (One-Way ANOVA, Gabriel)

Tablo 6'da yer alan bulgulara göre, üniversite öğrencilerinin ailenin gelir durumuna göre dindarlık ortalamaları anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p=,026$). Söz konusu anlamlılığın hangi bölümler arasında gerçekleştiğini belirlemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) analizlerine başvurulmuştur. Çoklu karşılaştırmada varyansların homojen olup örneklem sayısının eşit olmaması nedeniyle Gabriel testi uygulanmıştır. Gabriel testi ile elde edilen sonuçlar Tablo 6'da farklar sütununda gösterilmiştir. Buna göre ailenin gelir durumu 5500-10000 (c) arasında olan öğrencilerin dindarlık düzeyleri ile ailenin gelir durumu 2500-5500 (b) arasında olan öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında

anlamli bir farklılaşma söz konusudur. Grupların ortalamaları (M) göz önüne alındığında, “Ailenin gelir durumu 5500–10000 arasında olan öğrencilerinin dindarlık ortalamaları ailenin gelir durumu 2500–5500 arasında olan öğrencilerinin dindarlık ortalamalarından daha düşüktür” denilebilir.

2.7. Fakültelele Göre Dindarlık Ortalamaları Karşılaştırılması

Dindarlık düzeyi ortalama puanlarında, fakültelele göre anlamli farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek faktörlü ANOVA testi analiz sonuçları tablo-7’de sunulmuştur.

Faktör	Bölüm	N	M	SD	F	p	Farklar (Games-Howell)
Dindarlık	a. İslami İlimler	64	3,472	,2683	16,781	<,001	
	b.Eczacılık	64	3,142	,4545			
	c. Spor Bilimleri	64	2,749	,6820			a-b,c,d,e,f
	d. Fen Edebiyat	64	3,313	,3195			b-a,c
	e. Eğitim	64	3,179	,4196			c-a,b,d,e,f
	f. Sağlık Bilimleri	64	3,163	,5503			d-a,c
Toplam		384	3,170	,5160		f-a,c	

Tablo 7: Fakültelele Göre Dindarlık Ortalamaları Karşılaştırılması (One-Way ANOVA, Games-Howell)

Tablo 7’de yer alan bulgulara göre, üniversite öğrencilerinin okudukları fakültelele göre dindarlık ortalamaları ileri düzeyde anlamli bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<,001$). Söz konusu anlamliliğin hangi fakültelele arasında gerçekleştiğini belirlemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) analizlerine başvurulmuştur. Çoklu karşılaştırmada varyans-

ların homojen olmaması sebebiyle Games-Howell testi uygulanmıştır. Games-Howell testi ile elde edilen sonuçlar Tablo 7’de farklar sütununda gösterilmiştir. Buna göre İslami İlimler (a) fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile eczacılık (b), spor bilimleri (c), fen edebiyat (d), eğitim (e) ve sağlık bilimleri (f) öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma söz konusudur. Grupların ortalamaları göz önüne alındığında, “İlahiyat öğrencilerinin dindarlık ortalamaları eczacılık, spor bilimleri, fen edebiyat, eğitim ve sağlık bilimleri bölümü öğrencilerinin dindarlık ortalamalarından daha yüksektir” denilebilir.

Ayrıca eczacılık fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile İslami ilimler (a) ve spor bilimleri (c) öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında; spor bilimleri (c) fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile diğer tüm bölümlerin dindarlık düzeyleri arasında; fen edebiyat (d) fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile İslami ilimler (a) ve spor bilimleri (c) öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında; eğitim fakültesi (e) öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile İslami ilimler (a) ve spor bilimleri (c) öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında ve sağlık bilimleri (f) fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile İslami ilimler (a) ve spor bilimleri (c) öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma söz konusudur.

Sonuç

Üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerini etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Toplam 384 kişi olmak üzere altı farklı fakülte-de yapılan bu çalışmada, Ağrı ili örneğinde üniversite öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerine göre dindarlık düzeylerine ilişkin bazı bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeyi ortalamalarının yüksek seviyede olduğu; medeni durum ve cinsiyete göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı, doğum yeri, ailenin gelir durumu ve okunulan fakültele göre ise dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre araştırmanın H1,

H2 ve H6 hipotezleri desteklenmiş olup H3, H4 ve H5 hipotezleri ise desteklenmemiştir.

Cinsiyet değişkeninde anlamlı bir fark olmamasına rağmen ortalamalara bakıldığında, kadınların dindarlık düzeylerinin az bir farkla erkeklerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeninin kadınların inanç, sosyal ve etki gibi boyutlarda ortalamalarının daha yüksek olduğu; dindarlık düzeyini etkileyen başka faktörlerin de etkili olabileceği ve bu faktörlerden bazılarının sosyodemografik veriler dışında dini sosyal çevre, ibadet düzeni, İslami bilgi düzeyi, İslami bilgiyi öğrenip uygulama isteği, diğer bir ifadeyle İslami literatürdeki ilim, amel ve ihlas gibi faktörlerin de dindarlık düzeyleri konusunda daha çok etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca az bir farkla erkeklerin kadınlara kıyasla bilgi ve ibadet alt boyutunda; kadınların erkeklere kıyasla ise inanç, sosyal ve etki alt boyutunda daha yüksek bir ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Bunun sebebinin ise bazı erkeklerin camiye gitme, sosyal dini grup ve aktivitelere katılma gibi toplu yapılan davranışların bilgi ve ibadet boyutunda ortalamayı arttırdığı; bazı kadınların ise dini bilgiyi sosyal hayatına uyguladığında inanç ve sosyal boyutlarında ortalamanın artış sağladığı düşünülmektedir. Yapılan bir meta analiz çalışmasında nicel veriler incelenmiş olup dindarlığın bazı boyutlarında erkeklerin, bazı boyutlarında ise kadınların yüksek değer aldığı fakat erkek ve kadınların dindarlık düzeyleri arasında %2 ile %15 arasında bir farklılık olduğu, bu sonuca göre ise cinsiyete göre dindarlık farklılaşmasının anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Yapıcı, 2016).

Medeni durum değişkeninde de anlamlı bir fark olmamasına rağmen ortalamalara bakıldığında evlilerin bekarlara kıyasla dindarlık düzeyi ve tüm alt boyutlarında daha yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Ayrıca dindarlığın inanç, ibadet, sosyal, etki alt boyutları ve genel dindarlık boyutu ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ancak bilgi alt boyutu ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiş olup bunun sebebinin ise üniversite örneğinde evli bireylerin az olması, mevcut sayının araştırma sonucunu etkileyebileceği ve evlilikte eşlerin birbirleri arasında yaptığı sohbet-

ler içerisinde dini bilgiler hakkında da konuşup doğru bilgiyi öğrenme çabalarının etkili olabileceği düşünülmektedir. Literatürde medeni duruma göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşmanın olduğu veya olmadığı konusunda farklı sonuçlar bulunmaktadır. Bir çalışmada farklılaşmanın olmasının sebebinin evliliğin bireylere kazandırdığı sorumluluk, yardımseverlik ve olgunluğun etkili olabileceği belirtilmiştir (Karşlı, 2022).

Doğum yeri değişkeni incelendiğinde doğum yeri il olan öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ile doğum yeri köy olan öğrencilerinin dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu, bu farklılaşmada doğum yeri köy olanların doğum yeri il olanlara kıyasla dindarlık ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeninin köy yaşamında sosyal yakınlığın daha fazla olması, daha az insanın yaşamasından da kaynaklı imamın halkla samimi ilişki ve iletişim kurma olanaklarının daha fazla olması, doğduktan belli bir süre sonra kişilik gelişimi geliştiği esnada köy civarında dini kimliği olan bireylerle daha sık vakit geçirme, toplumsal ve kültürel yapı farklılıkları, eğitim seviyesi ve toplumsal roller gibi etkenlerin de rol aldığı düşünülmektedir.

Ailenin gelir durumu değişkenine göre dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, söz konusu farklılığın ailenin gelir durumu 2500-5500 arasında olan öğrencilerinin dindarlık düzeyleri ortalamalarının ailenin gelir durumu 5500-10000 arasında olan öğrencilerin dindarlık ortalamalarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeninin 2500-5500 arasında düşük gelir düzeyine sahip aileler zorlu geçim koşulları ile mücadele ederken bu süreçle manevi ve psikolojik olarak başa çıkmak için dinden yararlanıp yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları söylenebilir. Bu bulgulardan yeterli sonuçlar elde edilemeyebilir. Çünkü ailenin gelir durumuna göre dindarlık düzeyleri arasındaki farklılaşmayı etkileyen sosyokültürel konum, bağlı olunan dini gruplar, çevre, yaşam standartları gibi başka birçok faktör bulunabilir. Ayrıca ailenin gelir düzeyinin yüksekliğine göre dindarlık seviyeleri düşük veya yüksek birçok farklı aile de olabilir. Bu konuda net bir ayırım yapmanın

güç olduğu ve alanda farklı çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin okudukları fakültelere göre dindarlık ortalamalarının ileri düzeyde anlamlı bir şekilde farklılaştığı, İslami ilimler ve spor bilimleri fakülteleri öğrencileri ile diğer tüm fakülteler arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Beklenildiği gibi bölümler arasındaki en yüksek dindarlık düzeyi İslami ilimler öğrencilerinde gözlemlenirken, en düşüğü spor bilimleri fakültesinde gözlemlenmiştir. Eğitim görülen fakültelerde dindarlık düzeyine göre en yüksekten en düşüğe doğru sıralama yapıldığında İslami ilimlerden sonra sırasıyla fen edebiyat, eğitim, sağlık bilimleri, eczacılık ve spor bilimleri fakülteleri yer almaktadır. Bu bulgulardan hareketle; eğitim görülen fakülteye göre dindarlık düzeylerini etkileyen faktörlerin bölümü seçme motivasyonları, ideolojik tercihler, eğitim seviyesi, fakültede görülen dersler, toplumsal ve kültürel etkenler gibi değişkenlerin etkili olabileceği söylenebilir. Örneğin İslami ilimler ve bazı sosyal bilim ağırlıklı fakültelerde; din, felsefe ve sosyoloji gibi konulara daha fazla maruz kalınabilir ve bu da öğrencilerin dindarlık düzeylerini etkileyebilir. Doğal olarak İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeyi ortalamaları en yüksek bulunmuştur. Nitekim üniversite öğrencilerinin bölümlerine göre dini tutum düzeylerinin incelendiğini bir araştırmada ilahiyat öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin diğer bölümlerden daha yüksek çıkmasının sebeplerinin alınan din eğitiminin etkisi ile zaten dini hassasiyetleri olan öğrencilerin ilahiyat fakültesini tercih etmesi olabileceği belirtilmiştir (Düzgüner - Sevinç, 2020).

Bu çalışmada Ağrı ili örneğinde üniversite öğrencilerinin sosyodemografik verileri ile dindarlık düzeyleri arasındaki farklılaşmalar incelenmiş olup bu sonuçlardan hareketle çalışmada Ağrı'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin betimsel olarak öğrenilmesine ve bu bilginin alanda çalışan ruh sağlığı uzmanları ve diyanet personellerine ön bilgi sağlaması düşünülmektedir. Edinilen bilginin önceden de belirtildiği üzere literatüre sağlayacağı katkının yanında; alanda çalışan uzmanların üniversite öğrencileriyle kuracağı iletişimde

mevcut durumu daha doğru gözlemlenmeleri, öğrencinin dindarlık düzeyine göre adım atıp bağ kurmaları ve motivasyonel görüşme teknikleri ile daha sağlıklı iletişim sağlayabilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca edinilen bilgiyle dindarlık düzeyine göre üniversite öğrencilerine yönelik maneviyat temelli danışmanlık uygulamaları geliştirilebilir.

Ek olarak manevi danışmanların ve din görevlilerinin üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerini öğrendikten sonra onlarla daha sağlıklı bağ kurup değişim yönünde motive edebilmeleri adına değişim döngüsüne göre yaklaşım sergilemeleri sağlanabilir. Din görevlileri haram ve günah kavramları ile ilgili konuları açıklarken bireyin değişim döngüsündeki konumuna göre davranış sergileyebilir. Örneğin bağımlılıklarda değişim döngüsü kavramı sık kullanılmaktadır. Daha detaylı açıklamak gerekirse eğer kişi maddenin zararlarının olmadığını belirtip bırakmak istemiyorsa farkındalık öncesi, maddenin zararlarını bildiği halde bırakmak istemiyorsa farkındalık evresi, sürekli maddeyi bir şekilde bırakacağını söyleyip bırakma yönünde adım atmıyorsa hazırlık evresi, artık değişim yönünde adım atıp maddeyi bıraktıysa eylem evresi ve aylarca, yıllarca belli bir süre madde kullanmayı bırakmaya başlamadıysa da sürdürme evresinde olduğu söylenmektedir. Bunun gibi İslami literatürde haram ve günah olarak geçen, kişinin inancı gereği yapmaması gerektiği şeyler olduğunda değişim döngüsü ekseninde düşünülürse eğer kişi yaptığı günahın, haramın, yanlışın veya yapmaması gereken bir eylemin kendisine zarar vermediğini belirtip o eylemi durdurmak istemiyorsa farkındalık öncesi, yaptığı haram, günah veya yanlış olduğunu, uygun olmadığını bildiği halde yine de yapmaya devam etmek istiyorsa farkındalık evresi, inancı gereği o olumsuz eylemi uygun bulmayı fakat bırakmak istediği eylem için sürekli artık yapmayacağım dediği halde bir adım atmıyorsa ve erteliyorsa hazırlık evresi, bıraktıysa eylem evresi ve inancı gereği uygun bulmadığı bu eylemi aylarca, yıllarca uzun bir süre tekrar yapmadığında ve bir daha da yapmayı düşünmediğinde ise sürdürme evresinde olduğu söylenebilir. Örneğin bazı din görevlileri; bir şeyin yapılmamasını veya haram olduğunu muhatabına direkt söyleyebilir. Muhatabı ise

değişime hazır olmayıp direkt bilgiye maruz kaldığında ise iletişimde direnç oluşabilir. Bahsedilen değişim döngüsü kavramı dini kavramlarla ilişkilendirilirse eğer kişi farkındalık öncesi evresindeyse, diğer bir ifadeyle kişinin hazır bulunuşluk hali bu bilgiyi almaya uygun değilse din görevlisinin tekrar tekrar aynı bilgiyi belirtmesi durumunda bile sağlıklı iletişim kurulamayabilir. İstenilen amaç gerçekleşmeyebilir fakat din görevlisi değişim döngüsüne göre müdahalede bulunduğu anda daha sağlıklı iletişim kurması sağlanmış, kişi o an hazır değilse bile adım adım kişiyi farkındalık öncesinden sürdürme evresine doğru adım atmasını sağlamış olabilir. Değişim döngüsündeki evrelere göre yapılabilecek müdahaleler bulunmaktadır. Örneğin eğer birey farkındalık öncesi dönemde ise ilk amaç bilgi vermekten ziyade bağ kurmak, kişinin farkında olmasını sağlamak, durumun işlevselliğini ne kadar etkilediğini değerlendirmek, yarar-zarar dengesi tekniğindeki yönetime göre hareket etmesini sağlamak, yansıtma yapmak, desteklemek, özetlemek gibi motivasyonel görüşme teknikleri ile ilerleme sağlanabilir.

Bu çalışmanın konusuna binaen uygulama yönünde ek bir araştırma konusu sunulmuştur. Özetle manevi danışmanlar ve din görevlileri, kişinin dindarlık düzeyine yönelik betimsel bilgilere sahip olduktan sonra bireyle sağlıklı iletişim kurarak kişiyi eyleme geçirmek ve değişim yönünde motive olmalarını sağlamak için değişim döngüsüne göre hareket edip motivasyonel görüşme teknikleri ile destek sağlayabilir. Değişim döngüsü, motivasyonel görüşme ve dindarlığın incelendiği bu çalışma konusuyla alakalı daha detaylı araştırmaların yapılabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Altun, Rıza. “Dindarlık ve Depresyon İlişkisi”. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi* 1/1 (Nisan 2015), 0-2.
- Apaydın, Halil. “Ruh Sağlığı - Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (Nisan 2010), 59-77.
- Atak, Mustafa - Ataman, Aslıhan. “Ruh Sağlığı ve Dindarlık İlişkisi”. *İbn Haldun Çalışmaları Dergisi* 7/2 (Eylül 2022), 201-216. <https://doi.org/10.36657/ihcd.2022.98>

- Aydiner, Berent Burcu. *Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Amaçlarının Alt Boyutlarının Genel Öz- Yeterlik Yaşam Doyumu ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/74643>
- Ayten, Ali (ed.). *Din Bilimlerinde Nicel Yöntem Teorik Temel, Analiz, Yorumlama ve Raporlama*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2022.
- Ayten, Ali. “Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/3 (Şubat 2013), 7-31.
- Ayten, Ali - Sağır, Zeynep. “Dindarlık, Dinî Başa Çıkma ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (Ocak 2015), 5-18. <https://doi.org/10.15370/muifd.86222>
- Az, Mehmet Sait - Acar, Muhammet Cevat. “Dindarlık İle Özgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Bir Araştırma”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Haziran 2020), 742-773.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi’u’ş-şâhîh*. nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Cohen, Adam B. - Koenig, Harold G. “Din ve Ruh Sağlığı”. *Bahkesir İlahiyat Dergisi* 2/1 (Haziran 2016), 153-160.
- Dağcı, Abdullah. “Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık ve Umut Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 2 (Aralık 2020), 9-38.
- Düzgüner, Sevide - Sevinç, Kenan. “Farklı Bölümlerde Okuyan Üniversite Öğrencilerinde Özgecilik ve Dini Tutum İlişkisi”. *Theosophia* 1 (Aralık 2020), 53-59.
- Ellis, Albert. “There is No Place for the Concept of Sin in Psychotherapy”. *Journal of Counseling Psychology* 7/3 (1960), 188-192. <https://doi.org/10.1037/h0048184>
- Freud, Sigmund. *Bir Yanılsamanın Geleceği*. çev. Hasan İlhan. Alter Yayıncılık, 2012.
- Gencer, Nevzat - Cengil, Muammer. *Birey, Toplum ve Din*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1. Basım, 2022.

- Gencer, Nevzat - Muammer Cengil (ed.). *Dindarlık, Kişilik ve Ruh Sağlığı*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Gürsu, Orhan. "Ergenlik Dönemi Dindarlığı ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/34 (Aralık 2015), 49-75.
- Horozcu, Ümit. "Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki". *Milel ve Nihal* 7/1 (Mart 2010), 209-240.
- Karşlı, Necmi. "Genç ve Yetişkinlerde Yardımseverlik ve Dindarlık". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (Haziran 2022), 60-84. <https://doi.org/10.32950/rteuifd.1063989>
- Karşlı, Necmi. "Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık İlişkisi: Trabzon İlahiyat Örneği". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (Haziran 2019), 173-205. <https://doi.org/10.32950/rteuifd.549409>
- Karşlı, Necmi. "Üniversite Öğrencilerinde Hayatın Anlamı ve Dindarlık İlişkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (Haziran 2020), 169-201. <https://doi.org/10.17120/omuifd.718108>
- Kızılgeçit, Muhammed. "Dindarlık Üzerine Meta-Analitik Bir Çalışma Doğu Karadeniz Örneği". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (2016), 1143-1163.
- Kızılgeçit, Muhammed vd. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Rize Örneği)". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (01 Aralık 2015), 43-84.
- Kızılgeçit, Muhammed. *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Kıraç, Ferdi. "Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Eğilimi ve Anlam Duygusu". *Mukaddime* 7 (Temmuz 2013), 165-178. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.39321>
- Koç, Mustafa vd. (ed.). *Ruh Sağlığı ve Din*. İstanbul: Ertem Kafkars Eğitim Yayınları, 2023.
- Norman, Geoffrey - Streiner, David. *Biostatistics: The Bare Essentials*. PMPH USA (BC Decker), 3. Basım, 2008.
- Özcan, Zeynep - Erol, Haticeül Kübra. "Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Karabük Örneği)". *Journal of*

- History Culture and Art Research* 6/4 (Eylül 2017), 913-947. <https://doi.org/10.7596/taksad.v6i4.1091>
- Öztürk, Eyüp Ensar. “Üniversite Öğrencilerinde İyimserlik, Dindarlık ve Dini Yönelim İlişkisi”. *İslami İlimler Dergisi* 12/3 (2017), 165-190.
- Pür, İlyas. “Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (Haziran 2022), 327-353. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1090203>
- Şengül, Fatma. *Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2007. <https://www.proquest.com/docview/2566024698/abstract/5CD54F96224145FCPQ/1>
- Uysal, Veysel vd. “Dinî Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/52 (Haziran 2017), 139-160. <https://doi.org/10.15370/maruifd.333535>
- Uysal, Veysel. “İslami Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 8/3-4 (1998), 263-271.
- Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din / Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*. Ankara: Karahan Kitabevi, 2013.
- Yapıcı, Asım - Kayıklık, Hasan. “Ruh Sağlığı Bağlamında Dindarlığın Öz Saygı ve Kaygı ile İlişkisi: Çukurova Üniversitesi Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/9 (Ocak 2005), 177-206.
- Yapıcı, Asım. “Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Farklı Görüntüleri”. *Dini Araştırmalar Dergisi* 19/49 (24 Kasım 2016), 131-161. <https://doi.org/10.15745/da.268813>
- Yücer, Hür Mahmut - Erol, Hatice Tül Kübra. “Maneviyat Psikolojisi”. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Mart 2019), 83-88.

Summary

Research Problem: The aim of this study is to examine whether there is a significant difference between the religiosity levels of university students according to sociodemographic variables in the province of Ağrı.

Research Questions: In this context, answers to the following questions were sought in the research: What is the average level of religiosity of university students? Is there a significant difference between the religiosity levels of university students according to gender? Is there a significant difference between the religiosity levels of university students according to their marital status? Is there a significant difference between university students' religiosity levels according to place of birth? Is there a significant difference between the religiosity levels of university students according to the income status of their families? Is there a significant difference between the religiosity levels of university students according to the faculty they study?

Method: The study was conducted according to the descriptive research model, one of the quantitative research methods. The population of the study consisted of Ağrı İbrahim Çeçen University students; the sample consisted of a total of 384 university students studying in 2022–2023, 64 students each from six different faculties, 50% male and 50% female. “Personal Information Form” and “Islamic Religiosity Scale” developed by Uysal were used as data collection tools (Uysal, 1998). This scale was used because the level of religiosity of university students was wanted to be determined. The Islamic religiosity scale has 5 dimensions: belief, worship, social, influence and knowledge and consists of 27 items in total. In the Personal Information Form created by the researcher, questions that are thought to be related to the research problem, including the independent variables of gender, family income, marital status, place of birth and faculty of study, were asked. The data were collected by the researcher by distributing the scale and the personal information form together with the Google form from the internet and in printed form. The data obtained were first saved as a Microsoft Excel file and after being coded in accordance with the study, they were transferred to the SPSS 27 Statistical Analysis Program and the relevant analyzes were made. The Cronbach alpha reliability coefficient of the scale is 0.937 and it is a Likert-type 4-point scale. In scales related to belief, some questions may be clustered. This may affect

the normality analysis. Therefore, it is considered more appropriate to use parametric tests regardless of normality analysis in samples with approximately 250-300 people (Norman - Streiner, 2008; Ayten, 2022).

Results and Conclusions: This study, encompassing six different sections and involving a total of 384 participants, delves into the religiosity levels of university students in Ağrı province, shedding light on various sociodemographic aspects. The key findings reveal a notably high average level of religiosity among university students. While no significant disparities were observed in religiosity concerning marital status and gender, substantial differences emerged based on place of birth, family income status, and the faculty of study.

Examining gender-related averages indicated a slight elevation in the religiosity levels of women compared to men. This disparity is attributed to women's higher averages in belief, social, and influence dimensions. The study suggests that factors beyond sociodemographic variables, such as the religious social environment, worship practices, and Islamic knowledge levels, contribute significantly to variations in religiosity. These nuanced aspects, including the desire to learn and apply Islamic knowledge, appear to influence religiosity independently of sociodemographic factors.

Contrary to the absence of a significant difference in the marital status variable, a closer analysis of averages revealed that married individuals exhibited higher religiosity levels, including all sub-dimensions, in comparison to their single counterparts. The study acknowledged the limited number of married individuals in the university sample, emphasizing the potential impact of marital conversations on the acquisition of religious information.

A noteworthy divergence in religiosity levels was identified concerning the birthplace variable. Students born in villages exhibited significantly higher average religiosity than those born in provinces. This distinction is attributed to the heightened social closeness in village life, providing greater opportunities for imams to establish sincere connections. Additionally, spending more time with individuals with a strong

religious identity in villages contributes to the development of religious beliefs. Social and cultural structure differences, education levels, and social roles were identified as influencing factors in this regard.

The study also revealed a significant difference in religiosity levels based on family income status. Students with a family income between 2500–5500 demonstrated higher mean religiosity levels compared to those with an income between 5500–10000. This finding suggests that religion serves as a coping mechanism for families facing difficult living conditions in the lower income bracket, providing spiritual and psychological support.

However, the study emphasizes caution in interpreting these results, acknowledging the potential influence of various other factors, including socio-cultural position, affiliated religious groups, environment, and living standards. It underscores the need for additional research to provide a more nuanced understanding of the relationship between religiosity and family income.

The investigation into religiosity levels according to the faculty of study unveiled a significant difference, with the Faculties of Islamic Sciences and Sports Sciences standing out from all other faculties. As anticipated, Islamic Sciences students exhibited the highest levels of religiosity, while the Faculty of Sports Sciences displayed the lowest. The study suggests that motivations for choosing a department, ideological preferences, level of education, specific courses, and social-cultural factors contribute to the varying religiosity levels across faculties.

In conclusion, this study not only highlights the high average level of religiosity among university students in Ağrı but also underscores the nuanced influences that extend beyond traditional sociodemographic variables. The findings emphasize the multifaceted nature of religiosity and call for continued exploration of these dynamics in future research efforts.